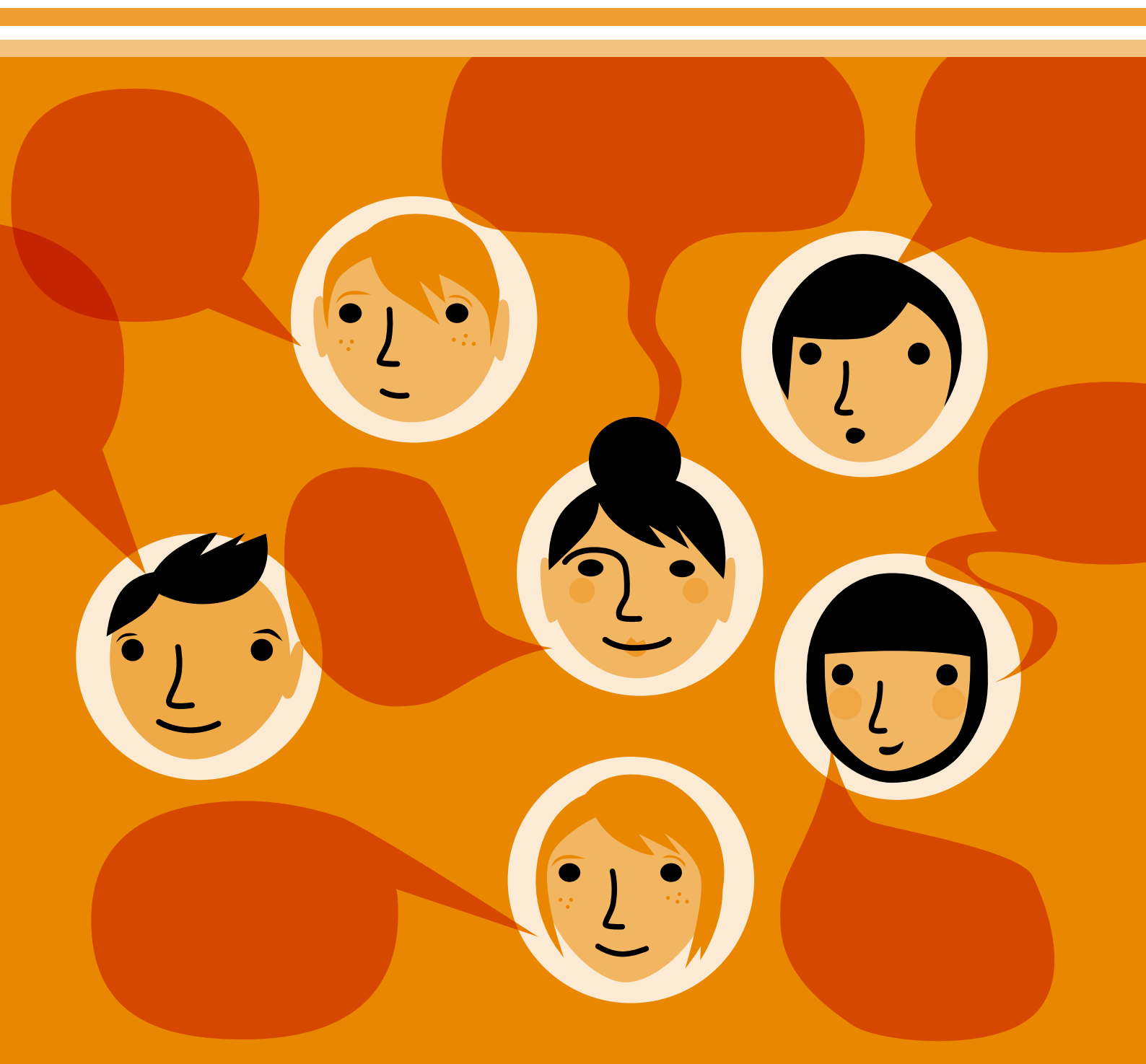


Elevröster om yrkesintroduktion som en väg till ett arbete

En studie om ungdomar med arbete efter utbildningen
– vilka är framgångsfaktorerna?



Elevröster om yrkes- introduktion som en väg till ett arbete

En studie om ungdomar med arbete efter
utbildningen – vilka är framgångsfaktorerna?

Beställningsuppgifter:
Wolters Kluwers kundservice
106 47 Stockholm
Telefon: 08- 690 95 76
Telefax: 08-690 95 50
E-post: skolverket@wolterskluwer.se
www.skolverket.se/publikationer

ISBN: 978-91-7559-205-3
Beställningsnr: 15:1496

Formgivning och omslagsbild: AB Typoform
Tryck: Lenanders Grafiska AB, Kalmar, 2015
Upplaga: 1 000 ex

Skolverket, Stockholm 2015

Förord

Under åren 2013–2016 har Skolverket i uppdrag att bidra till att utveckla kvaliteten i introduktionsprogrammet yrkesintroduktion. I uppdraget ingår bland annat att kartlägga och följa upp utbildningen inom yrkesintroduktion samt att stödja skolhuvudmännen i arbetet med att utveckla yrkesintroduktion och sprida goda exempel på yrkesintroduktion.

Den här rapporten är en sammanställning av 13 ungdomars upplevelser av sin utbildning på yrkesintroduktion och hur den har underlättat deras väg ut i arbetslivet. Studien är ett led i arbetet med att kartlägga och skapa en helhetsbild av introduktionsprogrammet yrkesintroduktion och ger ett elevperspektiv på utbildningen. Den syftar även till att identifiera framgångsfaktorer som bidrar till ungdomarnas etablering på arbetsmarknaden. Skolverket har genomfört djupintervjuer där ungdomarna fritt fått beskriva sina upplevelser av utbildningen, arbetsplatsförlagt lärande eller praktik och sitt nuvarande arbete.

Detta material vänder sig till rektorer, lärare och andra verksamma inom introduktionsprogrammet yrkesintroduktion. Det är Skolverkets förhoppning att rapporten kan bidra till ökad förståelse av hur ungdomarna upplever yrkesintroduktion, hur huvudmannen och skolan kan möta dessa elever och ge dem en meningsfull utbildning samt underlätta för dem att etablera sig på arbetsmarknaden.

Rapporten är framtagen av Josefine Börjesson och Cristina Pontis på Skolverket.

Stockholm, december 2015

Kjell Hedwall
Avdelningschef

Cristina Pontis
Projektledare

Innehåll

| | |
|--|----|
| Förord | 3 |
| Sammanfattning | 7 |
| Inledning | 9 |
| Om yrkesintroduktion..... | 9 |
| Elever på yrkesintroduktion..... | 10 |
| Studiens syfte och frågor..... | 11 |
| Intervjustudie med 13 ungdomar..... | 11 |
| Vägen till yrkesintroduktion | 13 |
| Dåligt självförtroende och låga meritpoäng..... | 13 |
| Varierar vem som förde yrkesintroduktion på tal..... | 14 |
| Utbildningen på yrkesintroduktion | 17 |
| Skräddarsytt innehåll och arbetssätt..... | 18 |
| Mötet med lärarna hade stor betydelse..... | 20 |
| Viktigt att få sina yrkeskunskaper "på papper"..... | 22 |
| Apl och praktik | 25 |
| Apl och praktik en viktig del av utbildningen..... | 25 |
| Successivt ökat ansvar..... | 26 |
| Bemötande viktigt för fungerade praktik..... | 27 |
| Nuvarande arbetet | 31 |
| Stolthet och framtidstro..... | 31 |
| Utbildningen – en väg till arbete | 35 |
| Egen vilja, en ny chans och att få visa att man duger..... | 35 |
| Både lärare och handledare har en viktig roll..... | 36 |
| Lära sig genom att titta och göra..... | 37 |
| Slutord | 39 |
| Bilaga 1. Studiens genomförande och urval | 41 |



Sammanfattning

Den här rapporten har som syfte att bidra till en ökad förståelse av hur ungdomar upplever introduktionsprogrammet yrkesintroduktion och hur skolan kan möta dessa och ge dem en meningsfull utbildning. Skolverket har genomfört djupintervjuer med 13 ungdomar som har gått på introduktionsprogrammet yrkesintroduktion och därefter fått ett arbete. Syftet med studien har varit att få ta del av ungdomars upplevelser av sin utbildning och därmed identifiera framgångsfaktorer som bidrar till att underlätta ungdomarnas etablering på arbetsmarknaden. Eftersom studien är begränsad till 13 ungdomars upplevelser så kan inte resultaten generaliseras till alla ungdomar som läser på yrkesintroduktion. Man kan dock få en bra överblick över hur de intervjuade ungdomarna upplever sin utbildning.

Resultaten i studien visar att ungdomarna behöver förstå att utbildningen leder till något som är ”på riktigt” och att det är något som de är intresserade av. För ungdomarna i studien har arbetsplatsförlagt lärande (apl) eller praktik varit ett mycket betydelsefullt inslag i utbildningen.

Sammantaget visar resultaten på ett antal faktorer som har varit viktiga för ungdomarna som deltagit i studien. Dessa faktorer har bidragit till en lyckad skolgång på introduktionsprogrammet yrkesintroduktion med arbete som utgång:

- Eleverna behöver förstå nyttan med utbildningen. De behöver få kunskap om att utbildningen leder till något som är ”på riktigt”.
- Skräddarsydda utbildningar med hög grad av individanpassning underlättar elevernas väg till ett arbete.
- Att lära sig genom apl eller praktik under en längre period är betydelsefullt.
- Relationen mellan elev och lärare är av stor betydelse, hur läraren ser på eleven och hur läraren bemöter denna.
- Att systematiskt få växa in sin praktik är av betydelse.Handledarna behöver ha kunskap om vilka elever de kommer att möta och hur de bäst stödjer deras lärande.



Inledning

Den här rapporten handlar om ungdomar som har fått ett arbete efter sin utbildning på introduktionsprogrammet yrkesintroduktion. Den är en del av Skolverkets uppdrag att bidra till att utveckla kvaliteten i introduktionsprogrammet yrkesintroduktion¹. I uppdraget ingår bland annat att kartlägga och följa upp utbildningen inom yrkesintroduktion samt att stödja skolhuvudmännen i arbetet med att utveckla yrkesintroduktion.

Elevröster om yrkesintroduktion och vägen till ett arbete är ett led i arbetet med att kartlägga och skapa en helhetsbild av introduktionsprogrammet yrkesintroduktion och ger ett elevperspektiv på utbildningen. Den är en sammanställning av ungdomars egna bilder och upplevelser av sin utbildning och deras tankar om hur yrkesintroduktion har underlättat deras väg ut i arbetslivet.

Den nationella bilden av introduktionsprogrammen har redovisats tidigare i bland annat rapporten *Introduktionsprogram*². Beskrivningen av yrkesintroduktion är där baserad på dels Skolverkets statistisk, dels en enkätundersökning riktad till rektorer på skolor som ger introduktionsprogram. Under hösten 2014 genomförde forskare från Göteborgs universitet två fallstudier för att belysa hur skolor samverkar med det lokala arbetslivet och graden av individanpassningen av utbildningen inom yrkesintroduktion. Fallstudierna har främst inneburit intervjuer med den hos huvudmannen som är ansvarig för planering av introduktionsprogrammen, besök vid utvalda skolor samt intervjuer med personal på dessa skolor.³

Om yrkesintroduktion

Yrkesintroduktion är ett av fem introduktionsprogram i gymnasieskolan och riktar sig främst till elever som inte är behöriga till ett yrkesprogram. Syftet med yrkesintroduktion är att elever ska få en yrkesinriktad utbildning som underlättar för dem att etablera sig på arbetsmarknaden eller som leder till studier på ett yrkesprogram. Utbildningen på yrkesintroduktion ska bedrivas som heltidsstudier och ska följa en plan för utbildningen som beslutats av huvudmannen. För varje elev ska skolan upprätta en individuell studieplan.⁴ Den ska utformas efter elevens behov och intressen, samt följas upp, utvärderas och revideras. Efter avslutad utbildning ska rektorn utfärda ett gymnasieintyg som visar vilken utbildning eleven har fått.⁵

Yrkesintroduktion ska i huvudsak innehålla yrkesinriktad utbildning, inklusive arbetsplatsförlagd lärande (apl) eller praktik. Programmet får innehålla hela eller delar av kurser i karaktärsämnen och i gymnasiegemensamma ämnen som ingår i gymnasieskolans nationella yrkesprogram, annan yrkesinriktad utbildning, samt grundskoleämnen som eleven saknar godkända betyg i. Även andra insatser som är gynnsamma för elevens kunskapsutveckling får ingå i utbildningen.⁶

1. Uppdrag (U2013/3681/GV) om utveckling av introduktionsprogrammet yrkesintroduktion.
2. Skolverket 2014, *Introduktionsprogram*. Rapport 413.
3. Redovisning av uppdrag om utveckling av introduktionsprogrammet yrkesintroduktion, Skolverket 2015 (Dnr 2015:242).
4. 17 kap. skollagen (2010:800).
5. 8 kap. 20-22 §§ gymnasieförordningen (2010:2039).
6. 6 kap. 5 § gymnasieförordningen.

Introduktionsprogrammet yrkesintroduktion kan utformas för en grupp elever och är därmed sökbar. Utbildningen kan även utformas för enskilda elever.

Elever på yrkesintroduktion

Höstterminen 2014 gick det totalt 6000 elever på introduktionsprogrammet yrkesintroduktion. Resultat från tidigare genomförda fallstudier visar att det finns olika sätt att organisera yrkesintroduktion och att dessa kan sammanfattas i tre huvudsakliga modeller: integrerat i ett nationellt yrkesprogram, särskilda yrkesintroduktionsklasser samt individbaserat upplägg. De sökbara utbildningarna inom yrkesintroduktion kan både röra sig om yrkesutbildningar vars innehåll och upplägg ligger nära de nationella yrkesprogrammen eller särskilda ”program” som endast riktar sig till elever inom yrkesintroduktion och där längden kan variera.⁷

Skolverket följer kontinuerligt upp eleverna på yrkesintroduktion. Av nybörjareleverna på yrkesintroduktion höstterminen 2011 har 21,5 procent bytt till nationellt program ett år senare, 22 procent har bytt till annat introduktionsprogram och 45 procent är kvar på yrkesintroduktion. Efter två år är motsvarande siffror 31, 17 respektive 29 procent.⁸

Av nybörjareleverna på yrkesintroduktion höstterminen 2011 har 4,5 procent nått fram till avslutat nationellt program tre år senare, och 41 procent är kvar i gymnasieskolan det fjärde året. Resterande 54,5 procent är inte längre registrerade i gymnasieskolan. Huruvida dessa befinner sig i arbete, arbetslöshet eller annan utbildning än gymnasieskola går inte att utläsa ur den tillgängliga statistiken. Utbildningen på yrkesintroduktion kan ha olika syften och variera i längd. I vissa fall kan det därför handla om ett planerat avslut utifrån elevens individuella studieplan. I andra fall kan det röra sig om ett avhopp från gymnasieskolan. Utan att känna till elevernas individuella studieplaner är det därför inte möjligt att värdera dessa siffror.

En enkätundersökning som SCB gjort, delvis på uppdrag av och i samarbete med Skolverket, redovisar ungdomarnas etablering på arbetsmarknaden. Av resultaten framgår att 25 procent av ungdomarna som gått yrkesintroduktion hade ett arbete som huvudsaklig sysselsättning våren 2014. Ungefär 40 procent av ungdomarna var arbetslösa.⁹ Det är med nuvarande underlag svårt att värdera dessa siffror samt uttala sig om i vilken omfattning undersökningsgruppen är representativ. De ungdomar som har ingått i denna undersökning har gått ett eller två år på yrkesintroduktion. Utan att känna till elevernas individuella studieplaner är det inte heller möjligt att veta om de elever som ingick i undersökningen hade avslutat utbildningen i enlighet med studieplanen eller om de avbrutit sina studier.

7. Redovisning av uppdrag om utveckling av introduktionsprogrammet yrkesintroduktion, Skolverket 2015 (Dnr 2015:242).

8. Redovisning av uppdrag om uppföljning och analys av gymnasieskolan, Skolverket 2015 (Dnr 2015:164).

9. SCB, Tema utbildning, rapport 2014:7. *Inträdet på arbetsmarknaden efter gymnasieskolan.*

Studiens syfte och frågor

Syftet med den här studien är att få ungdomars egna bilder av sin utbildning och därmed identifiera framgångsfaktorer som bidrar till att underlätta ungdomarnas etablering på arbetsmarknaden. Frågor som studien avser att besvara är följande:

- Hur ser ungdomarna på sin utbildning på introduktionsprogrammet yrkesintroduktion?
- Kan man identifiera några gemensamma framgångsfaktorer i utbildningen på yrkesintroduktion som i huvudsak syftar till att underlätta ungdomarnas etablering på arbetsmarknaden?

Intervjustudie med 13 ungdomar

Skolverket har genomfört studien i form av personliga djupintervjuer med totalt 13 ungdomar, tre kvinnor och tio män. Det återspeglar ungefär hur könsfördelningen ser ut på yrkesintroduktion. Siffror som Skolverket har publicerat visar att år 2014 läste 36 procent kvinnor och 64 procent män på yrkesintroduktion. Eftersom syftet med studien har varit att identifiera framgångsfaktorer i en utbildning som i första hand har som mål att leda till ett arbete har endast ungdomar som har fått ett arbete efter sin utbildning valts ut för att delta i studien.

Åldern på de medverkande ungdomarna varierade mellan 18 och 22 år. Tre ungdomar är utlandsfödda och kom till Sverige 2003, 2007 och 2008. Fem ungdomar skrevs in på individuella programmet (IV) direkt efter årskurs 9 före 2011 och började på yrkesintroduktion hösten 2011.

Två ungdomar bodde i större städer och fem i förorter till större städer. De övriga bodde i mellanstora eller mindre kommuner. Merparten av de ungdomar som medverkar i studien har nämnt att de har någon form av funktionsnedsättning, exempel på detta är ADHD och dyslexi.

Alla utom en ungdom har lämnat grundskolan med ofullständiga betyg. Således gick tolv ungdomar på yrkesintroduktion för att de inte var behöriga till de nationella programmen. En ungdom gick på yrkesintroduktion på grund av synnerliga skäl¹⁰.

En mer detaljerad beskrivning av studiens genomförande och urval finns i en bilaga till denna rapport.

10. 17 kap. 11 § andra stycket skollagen (2010:800).



Vägen till yrkesintroduktion

Trots att den här studien främst handlar om utbildningen på introduktionsprogrammet yrkesintroduktion så har nästan alla ungdomar haft behov av och velat berätta om hur de har upplevt sin grundskoletid och hur de senare hamnat på yrkesintroduktion. I avsnitten nedan ges en beskrivning av detta.

Dåligt självförtroende och låga meritpoäng

Gemensamt för ungdomarna i studien är att de har gått ut från grundskolan med väldigt dåligt självförtroende, de har inte trivts i klassrummet och bär på negativa erfarenheter av skolan och lärare. De har haft hög frånvaro i skolan och få betygspoäng med sig från grundskolan, poängen varierade mellan 10 och 110 poäng. Många ungdomar beskriver att det höga tempot och alla prov knäckte dem i grundskolan. De nämner att det var alltför stora och stökiga klasser och att en konsekvens av detta har blivit att de inte har känt sig sedda av sina lärare.

” *Det var för många i klassen som var högljudda och då får jag svårt att koncentrera mig. De säger att man ska stänga av men jag kan inte det. Jag fick ha hörlurar så att jag kunde lyssna på musik, men då hörde man ju inte vad läraren sa.”*

Flera ungdomar har varit inskrivna på individuella program (IV) enligt det tidigare regelverket. För många av ungdomarna fungerade det inte bra, beskrivningar som att man bara ”suttit av” tiden på IV återkommer.

Jag blev automatiskt inskriven på IV efter nian... Jag gick dit och var med på genomgång och sedan satte jag mig vid datorn och surfade. Sedan hamnade jag på yrkesintroduktion och det gick bra från första stund.

Varierar vem som förde yrkesintroduktion på tal

Hur ungdomarna fått information om yrkesintroduktion varierar. En ungdom beskriver att denne fått informationen via studie- och yrkesvägledare, några har fått information via övrig skolpersonal eller någon anhörig och några uppger att de själva har fått söka informationen om utbildningen.

Nedan beskriver tre ungdomar om hur de fick vetskap om yrkesintroduktion:

” Jag hade inget att välja på för jag hade inga bra betyg alls. Det var ingen som sa att det här fanns, jag fick kolla upp det själv. Jag hade hört talas om yrkesintroduktion av en kompis som gick där. Då försökte jag ta reda på hur man kommer in och sådär. Man skulle skicka in en ansökan för de tog bara in de som inte hade något betyg alls de som inte har något räknehuvud om man säger så.”

” Jag visste inte att yrkesintroduktion fanns. Det var min pappas kompis som tog med mig och tittade på yrkesintroduktion, han berättade för mig att först måste du göra det här och det här.”





Utbildningen på yrkesintroduktion

Ungdomarna har fått beskriva sina upplevelser av utbildningen. Flera av dem har upplevt en mindre hets på yrkesintroduktion än i grundskolan och att de nu fått god tid på sig att nå sina mål. Ungdomarna beskriver genomgående hur skolorna har individanpassat och skraddarsytt utbildningarna för dem. Alla ungdomar har fullföljt sin utbildning på yrkesintroduktion enligt sina individuella studieplaner. Tiden som ungdomarna var inskrivna på yrkesintroduktion varierade mellan ett och fyra år. Alla utom en av ungdomarna har haft individbaserade upplägg, de har alltså inte läst i särskilda yrkesintroduktionsklasser eller varit integrerade med elever på nationella yrkesprogram.

Alla ungdomar nämner att tack vare yrkesintroduktion har de en utbildning idag. Elva av dem har en tillsvidareanställning, de övriga har timanställningar med möjlighet till tillsvidareanställningar. Överlag upplever ungdomarna att de har fått en andra chans i och med att de har fått möjlighet att gå yrkesintroduktion. De känner sig nöjda och stolta och har byggt upp ett självförtroende som de inte hade innan. Ungdomarna är mycket positiva till utbildningen och till upplägget som har inneburit att de inte behövde sitta i skolbänken en hel dag utan att de fick möjlighet att göra något de är bra på. Självförtroendet hos ungdomarna har ökat i och med detta och de har fått ta mer och mer ansvar ute på apl- eller praktikplatserna¹¹. Ungdomarna nämner att de inte har klarat av en skolförlagd utbildning och att de har lärt sig mycket tack vare de praktiska momenten ute på företagen. De säger att om utbildningen inte funnits skulle de vara arbetslösa utan någon utbildning. För fyra ungdomar i studien har skolorna köpt in olika utbildningar som lett till olika typer av certifikat och branschintyg. Det gjordes för att öka ungdomarnas chanser till att få ett arbete.

En ungdom ger följande beskrivning av utbildningen:

Jag kan rekommendera andra att läsa det här, det är det bästa jag har gjort. Jag hade inga förväntningar, jag trodde att det skulle vara mycket jobbigare. Läraren sa att nu ska vi ha matte och det ska vara avklarat den här terminen osv. Det var ju några kurser vi skulle vara klara med, men det var inte så många, om man jämför med andra som går gymnasiet, de har mer läxor. Vi fick mer tid på oss. Det var ingen hets.

11. Utifrån ungdomars utsagor är det inte alltid tydligt om det rör sig om en apl-plats eller praktikplats. Här används termen praktikplats, såvida det inte är ett citat.

Genomgående svarar ungdomarna att de lär sig bäst genom att göra något praktiskt, med händerna. Nedan följer några ungdomars beskrivningar av yrkesintroduktion:

” Tanken med utbildningen var att vi skulle lära oss ute på arbetsplatsen. Jag visste lite innan jag gick ut på praktik också. Och så fick vi lära oss på skolan också. Vi satt och skruvade i bilar de dagar vi var inne i skolan.”

Får man läsa det man vill göra i framtiden då är det lätt! I högstadiet fanns ingenting som jag ville göra i framtiden. På yrkesintroduktion fick jag lära mig det jag vill göra i framtiden. Jag vill ju köra lastbil och så och inget av det på högstadiet hade ju med det att göra.

” Upplägget att man lär sig genom att göra vissa saker har gjort att jag klarat det så bra. Skolbänken tar knäcken på mig, det var den som gjorde att jag tänkte jag skiter i det här och gör något mycket roligare i stället. Jag klarade inte av det, jag har dyslexi, jag fick hjälp men jag tog inte emot den. Jag har aldrig varit någon som vill läsa men hålla på med händerna är jag duktig på.”

Skräddarsytt innehåll och arbetssätt

Innehållet i utbildningen varierade stort mellan ungdomarna. Skolorna har enligt ungdomarna erbjudit en mängd olika utbildningsvägar. Skolorna har varit flexibla och anpassat sig efter de kompetenser som arbetsplatserna frågar efter. Genom att ungdomarna ofta har haft mycket apl eller praktik har de fått en unik möjlighet att visa sina färdigheter och att knyta kontakter ute i företagen. Några ungdomar har haft apl eller praktik samt läst grundskoleämnen och några har läst kurser i gymnasiegemensamma ämnen eller i karaktärsämnen från de nationella yrkesprogrammen. För några ungdomar har hela utbildningen varit förlagd på en arbetsplats. Gemensamt för ungdomarna är att de har fått vara med och påverka innehållet och arbetssätten i utbildningen. Av ungdomarnas beskrivningar framgår att skolorna har individanpassat utbildningen och försökt se till varje enskild elevs behov. Skolorna har förändrat utbildningsinnehållet över tid, vartefter ungdomarnas behov har ändrats. De har köpt in externa utbildningar som maskinförarutbildning, truckförarutbildning, hjullastarutbildning, AC-utbildning, lastbilsförarutbildning samt utbildning för traktorkort och för yrkesförarkompetensbevis (YKB).

Ungdomarna beskriver att i och med att de har fått vara med och påverka sin utbildning har de fått insikt i att utbildningen leder till något som är ”på riktigt” och något som de är intresserade av. Många beskriver att de inte förstod varför de skulle lära sig vissa saker i grundskolan. De såg ingen nytta med utbildningen och har därför haft svårigheter att ta till sig kunskapen. Ungdomarna nämner att ämnena i grundskolan kändes meningslösa. På yrkesintroduktion har ungdomarna läst kurser som de direkt kan koppla till ett yrke. Ett exempel är en ungdom som har fått ett yrkesförarkompetensbevis. För att få ett sådant krävs det åtskilliga studietimmar. Ungdomen beskriver att om det är något som leder någonstans så känns det meningsfullt, och om det är något som man kan koppla till arbetslivet så går det lättare att läsa.

Nedan följer ungdomarnas olika beskrivningar av innehållet i utbildningen:

” Vi pratade om att gå tre dagar i skolan och två dagar praktik. Men det blev aldrig så. Jag gick i skolan ett tag, så tröttnade jag och började praktik, sen hade jag praktik hela året. Sen när höstterminen kom försökte jag att vara i skolan tre dagar, för att ge det en ny chans. Men det kändes som jag gick bort tiden här när jag läste matte osv. Det slutade med att jag bara var ute på praktik...”

” Vi var på skolan en dag i veckan och jobbade med svenska, matte och engelska. Resten av veckan hade vi praktik. Jag var klar mycket tidigare med svenska, matte och engelska så då fick jag mer praktik, pratade med läraren och fick fem dagar praktik. Jag behövde inte vara i skolan så mycket utan fick mer tid till det jag ville utbilda mig till. Vi var inte så många så de kan anpassa sig mer till oss då.”

Det enda jag gått är AC-utbildning, de ordnade den kursen åt mig. Det är AC-system i bilar. Det var intensivt, tre gånger, väldigt tempo, så satt man där och lyssnade i fyra timmar varje gång. Jag visste att jag skulle få det på ett intyg som man måste ha för att jobba med AC i bilar.

” När jag började på yrkesintroduktion skulle jag egentligen fortsätta läsa engelska en dag i veckan. Men jag valde att ha praktik, jag har inget läshuvud. Jag skruvade enbart och hade praktik, jag fick påverka hur jag ville ha det. Jag fick praktik direkt två eller tre dagar i veckan annars var jag inne i skolan. Det var som en verkstadslokal i skolan. Det fungerade bra, jag tog med mig en egen bil dit som jag fick hålla på med.”

” På yrkesintroduktion läste jag bara kaross och lackering. Kursen handlade om att spackla, slipa, måla. Jag lärde mig genom att arbeta praktiskt. Matten är det enda jag inte har från grundskolan. Jag blev erbjuden att läsa matten på yrkesintroduktion men jag ville inte, kände inte att jag hade någon nytta med den. Första halvåret var jag på skolan hela veckorna, efter jul hade jag två dagar i skolan och tre dagar praktik. Jag har lätt för de praktiska sakerna, de teoretiska är bortblåst med vinden.”

En ungdom beskriver att hela utbildningen var förlagd på ett internat. Ungdomen fick lära sig hur man till exempel bygger husgrunder, denne fick bland annat köra grävmaskin och fick grävmaskinskort.

Vi vaknade
kl. 6 gick upp åkte och jobbade.
Jobbade ett halvår och sen pluggade jag
ett halvår till grävmaskinist, teori, men jag
kunde allt redan så då var det inte jobbigt att
plugga. Om det är något jag inte kan ger jag
upp. Vi läste teorin där på gården.

I ett fall förekom schematekniska problem som gjorde att ungdomen inte fick läsa vad den ville. Ungdomen berättar:

” Det var inte så bra schemalagt eftersom jag inte kunde läsa allt jag ville, de skraddarsydde men de gjorde ju misstag, jag var ju tvungen att hoppa av en kurs för att inte missa andra saker. Om jag gick smådjur skulle jag missa idrotten och så skulle jag missa någon mer sak jag hade den dagen och då blev det att jag valde att ta det andra för att det ger mer för min utbildning än om jag tar smådjurskursen. De var de som sa, men de sa de är inte vårt problem utan du får välja.”

Mötet med lärarna hade stor betydelse

Ungdomarna fick svara på frågor som handlar om vilken betydelse läraren har. De nämner bland annat hur viktigt det är att läraren verkligen ser dem, för att de överhuvudtaget ska engagera sig och komma till skolan. De tycker att skolan inte i första hand bör fokusera på kurser, utan att skolan först måste lyssna på vad ungdomarna vill och därefter försöka skapa en bra utbildning utifrån det.

Ungdomarna påpekar upprepade gånger att mötet med läraren är avgörande för att skapa en meningsfull studietid. Lärarnas personliga egenskaper som förmågan att se, lyssna och förklara är viktiga. Att läraren faktiskt bryr

sig om varje elev t.ex. att de ringer hem till eleverna om de inte är i skolan. Vidare beskrivs en bra lärare som en som har förmågan att hitta något som eleverna är bra på, hitta styrkorna och därmed öka möjligheten för en lyckad skolgång.

Nedan följer några av ungdomarnas beskrivningar av sina lärare:

” Vi hade en bra lärare han lärde ut på ett bra sätt, han förklarade på ett sätt som fick mig att förstå lite bättre. Han var lugn när han pratade. Den andre läraren var så yrslig när hon förklarade, hon visade så snabbt och så. Då satt man och kollade facit istället och skrev.”

” Jag hade bra lärare som lyssnar på elever. Lärarna ska lyssna på eleverna ibland inte hela tiden. Jag hade några lärare till exempel, två lärare var guldmänniskor, de förstod exakt när jag mådde dåligt. Det fanns en annan med, hon bestämde bara hon lyssnade inte. Hon hade svårt att lyssna på elevernas problem.”

Bilder av lärare som eldsjälar växer fram, de är inte bara lärare utan de är också medmänniskor. Av ungdomarnas beskrivningar förstår man att lärarna har haft ett starkt engagemang för sina elever.

Två ungdomar beskriver:

” När jag tog körkortet, körde min lärare mig till teorin och till uppkörningen, helt otrolig lärare, hon gör allt, det spelar ingen roll vad det är, om jag behöver något kan jag alltid ringa. Hon sa att jag finns här ändå fast du slutat. Hon hjälper mig.”

Mina lärare var hur bra som helst de hjälpte mig med praktikplatsen och det var inget problem, frågade man så hjälpte de till. Vi var på skolan en dag i veckan och jobbade med svenska, matte och engelska. Under den tiden satt vi och pratade om hur det går osv. om det var någonting jag ville ändra på eller något sådant. Lärarna var mycket stöttande, det var de. Ibland kom de och hälsade på, på praktiken och frågade hur vi hade det. De pratade med handledaren på praktikplatsen.

En ungdom berättar om sin lärare, en lärare som höll på att bränna ut sig. Läraren hade ensam hand om 15 elever på yrkesintroduktion. Läraren skulle besöka alla praktikplatser och undervisa, det gjorde att denne inte hann komma ut på arbetsplatserna. Samma ungdom beskriver också att denne fick en uppfattning om att skolan inte valde att prioritera yrkesintroduktion, de fick inga nya verktyg osv.

Negativt med utbildningen var att vi bara fick ha en lärare, om man ville ha hjälp så fanns det ingen tid, vi var 15 elever. Läraren höll på att gå in i väggen. Det var många som gick där som inte skulle gå där. De skickade dit folk som kom och gick som de ville. Läraren var bra, när man väl fick hjälp var han kanon. Han var hjälpsam och visade hur man ska göra, vad man ska göra.

Viktigt att få sina yrkeskunskaper ”på papper”

Alla ungdomar har fått någon sorts dokumentation av skolan. De har även fått andra intyg, t.ex. grävmaskinutbildning, yrkesförarkompetensbevis (YKB), lastbilskörkort och truckkort. Ungdomarna berättar att det handlar om ett gymnasieintyg där man fyllt i vilka kurser eller delar av kurser som ungdomen har läst och vad de har gjort på praktikplatsen. Intyget innefattar information om hur eleven har utfört vissa uppgifter och hur detta har bedömts på olika sätt. Ungdomarna beskriver att läraren kommer ut till praktikplatsen och diskuterar tillsammans med handledare och elev vad eleven har lärt sig. I ett fall var det problem eftersom det inte fanns någon yrkeslärare som kunde komma ut till arbetsplatsen och dokumentera vad eleven hade lärt sig. I det fallet valde två personer från skolan att gå en kurs för att lära sig hur man betygsätter olika delmoment på praktikplatserna.

Ungdomen lämnar följande beskrivning:

” När man kunde få det på papper, det man lärt sig, det var en bra grej. Det fick jag, jag vet inte efter hur lång tid, det skulle först komma en fordonslärare och kolla men sen gick inte det och då fick min lärare själv göra detta, hon gick någon kurs för att hon och en till skulle kunna göra det. De skulle gjort det redan från början, då skulle jag gått ut fortare, jag fyller ju 21 nu i november, jag kunde gått ut fortare, gick nog en termin extra.”

TVå ungdomar beskriver dokumentationen:

” Jag fick skriva ner vad jag lärde mig, handledaren tittade på vad jag gjorde och i slutet av praktiktiden kom min lärare ner och då satt handledaren och läraren och pratade om detta och betygsatte mig på de grejerna.”

Dokumentation har jag fått, tack vare läraren har jag fått alla tre körkortet. Lastbil, truck och personbil. Intygen finns på väggen. Teorin, det är något annat än att sitta i skolbänken och läsa, när jag är intresserad då kan jag fokusera, det har med vilja att göra. Lastbil och truck har jag fått av skolan och lite körlektioner som XX (läraren) fixade till personbilskörkortet.





Apl och praktik

Ungdomarna fick svara på frågor som rör apl och praktik. Ungefär hälften av ungdomarna beskriver att det är lärarna eller någon annan personal i skolan som har hjälpt dem med att hitta en praktikplats. Ofta sker samverkan med arbetsplatserna via en lärare, en beteendevetare eller någon annan skolpersonal som har personliga lokalt förankrade nätverk. Den andra hälften av ungdomarna säger att de själva har hittat en praktikplats. Praktikplatser som ungdomarna nämner är hunddagis, frisör, bilverkstad, däckfirma, dagligvaruhandel och arbetsplatser inom vård och omsorg. Två ungdomar har fått göra en liten del av sin apl eller praktik utomlands. En av dem gjorde sin praktik i Tyskland, ungdomen beskriver:

” Jag fick åka till Tyskland och praktisera i 36 dagar. Jag lärde mig otroligt mycket där och är jätteglad för att jag fick den chansen. När jag var där skrev jag ett sms till min chef och han sa att jag var redo att börja jobba med riktiga kunder. Han sa att direkt när du kommer tillbaka vill jag att vi ska skriva avtal. Skolan gjorde att jag fick åka till Tyskland och praktisera. Det var svårt men kul.”

Ungdomarnas självförtroende har växt i och med att de blev mer och mer självständiga ute på arbetsplatserna. De har fått visa vad de kan och de har lärt sig att ta för sig, de har fått god kännedom om arbetsplatsen och de har fungerat bra ihop med övriga kollegor. För ungdomarna i studien har det varit viktigt att snabbt komma ut på en arbetsplats och få sin kunskap via praktiskt arbete.

Apl och praktik en viktig del av utbildningen

Gemensamt för merparten av ungdomarna i studien är att de har fått en stor del av sin utbildning förlagd till en arbetsplats i form av apl eller praktik. De har haft lättare att finna motivation i arbetet och i utbildningen när de har fått arbeta praktiskt. Ungdomarna beskriver att de har fått en bekräftelse på att de duger efter år av misslyckanden i skolan. För de flesta ungdomar i studien har apl eller praktiken fungerat väl direkt och de har varit mycket nöjda.

En ungdom beskriver sin praktikplats på en bilskadeverkstad:

Jag fick prova på lite allt möjligt. Jag fick vara bilplåtslagare, fick hålla på med lackering, det fanns många alternativ ute i verkstaden. Jag skrev vad jag gjorde på dagarna och handledaren bedömde mig.



Några ungdomar har haft hela sin utbildning praktikförlagd. En elev lämnar följande beskrivning:

” *Man fick inte praktisera fulltid så jag praktiserade fyra timmar om dagen och var ledig fredagar, det var på en bilverkstad. Så gjorde jag tills jag gick ut gymnasiet och sen dess har jag jobbat där. Ett år eller något praktiserade jag. Jag ville inte sitta i en bänk, det har aldrig varit min grej.”*

Några ungdomar upplever att det de lär sig i skolan inte alltid stämmer överens med det man ska kunna ute på arbetsplatsen:

Det man lär sig på skolan och det man lär sig på arbetsplatsen är helt annorlunda. Det man läser i skolan är en annan sak, i skolan gör ni så här men på arbetsplatsen gör vi så här.

” *På fordonsprogrammet läser man först om felen på bilarna och sen kollar man upp det. Det är en helt annan sak, då förstår inte jag. Det är en helt annan sak att prova själv.”*

Successivt ökat ansvar

Ungdomarna säger att den största fördelen med yrkesintroduktion är att de under en lång tid får jobba in sig i ett företag och att företagen får en möjlighet att forma dem som de vill. De nämner att de har fått utökade arbetsuppgifter allt eftersom och att de har fått ta mer ansvar när de har känt sig trygga i arbetsuppgifterna. De har systematiskt fått växa in i sin praktik. De har först fått gå på sidan om för att sedan ta mer och mer ansvar när de har känt sig mogna. Ett bra exempel på detta är ungdomen som hade en frisörsalong som praktikplats. Först fick ungdomen klippa sina kompisar, sedan sin chefs vänner, för att sedan ta steget och klippa egna kunder.

Nedan följer ungdomarnas beskrivningar av sina arbetsuppgifter:

” *Jag visade min chef vad jag kunde medan jag var på praktikplatsen för att jag tog med mina tjejkompisar dit, jag färgade deras hår, gjorde slingor, gjorde uppsättningar, klippte dem och min chef såg att jag kunde. Sen sa han att till mig att jag måste våga ta kunder på riktigt. Då började jag sakta, sakta ta hans kompisar. Sen fick jag ta mer och mer ansvar och börja ta riktiga kunder.”*

Det fanns en verkstadslokal i skolan. Vi hade praktik direkt, två eller tre dagar i veckan annars var vi inne i skolan. Praktiken fungerade bra, jag tog med mig en egen bil dit som jag fick hålla på med. Sen fick jag också ta kundbilar. Felsöka, kolla priser, lager osv.

” När jag började där så var jag med chefen när han bytte däck, jag var med och tittade följde med när han stod i verkstan och sen kunde han åka ut och köra och sen verkstan igen. Då gick jag bredvid. När jag fick körkortet så hade jag åkt med ganska länge och visste hur det fungerade och då skickade han ut mig.”

Bemötande viktigt för fungerade praktik

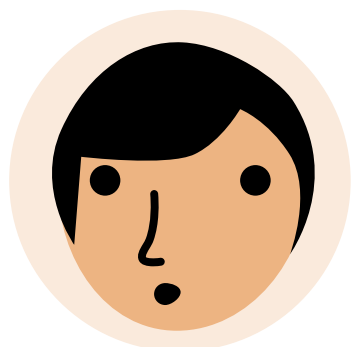
Hur eleverna blir bemötta på sin praktikplats är av stor betydelse för om de kommer att lyckas med praktiken. Många ungdomar nämner att om de får ta för mycket ansvar i början ökar risken för att de ger upp och det medför att de inte återvänder till praktikplatsen. De beskriver att om de fått arbetsuppgifter som de inte upplever som särskilt meningsfulla har de valt att inte återvända till praktikplatsen. Personal i skolan har i de fallen agerat snabbt för att ungdomarnas motivation inte ska avta, de har lyckats hitta nya praktikplatser och där har det fungerat mycket bättre.

Ungdomarna nämner att de vill att handledarna ska ha kunskap om aktuella funktionsnedsättningar och att de ska ha förståelse för att det kan ta tid för dem att lära sig nya saker. Det är viktigt att förtroendet byggs upp och att eleverna gradvis får ta mer och mer ansvar. Den personliga relationen mellan handledare och elev är enligt ungdomarna väldigt betydelsefull. Några ungdomar nämner att de har fått praktikplatser där handledarna alltför snabbt har gett dem för mycket ansvar.

Nedan följer två citat där ungdomar beskriver sina handledare och sina praktikplatser:

” Jag har ju ADHD och glömmar lätt. På första praktikplatsen hade man ingen förståelse alls och jag trivdes inte heller. De gav mig för mycket och det fungerade inte. Jag fick ingen möjlighet att gå på sidan om och titta på först, de satte mig i arbete på en gång. Det var på ett lager. Jag gav upp det. Jag hade kontakt med skolan hela tiden, via en beteendevetare, vi kollade vidare och det var då vi fick kontakt med ett annat företag. Och sen dess har det varit klockrent. Handledaren på det jobbet förstod mig och min diagnos. Första praktikplatsen gav massa som jag skulle göra och jag visste inte hur jag skulle göra, skillnaden på den andra var att jag fick gå med och de visade mig hur jag skulle göra.”

Chefen, som också var min handledare skrev vad jag lärde mig och dokumenterade. Arbetsuppgifterna som jag fick på praktiken var riktigt bra. Först fick jag gå med chefen, gå runt och kolla hur allting fungerade. Och sen så satte de mig i ett hörn så fick jag börja slipa stötfångare. Först var det mest lösdelar och sen var det mer på bilarna och till slut var det bara på bilarna. Slipa och maskera osv. Min handledare var ute på golvet, han är bäst. Det är mycket han som har fått mig att tycka om det här yrket och så.



TVå ungdomar beskriver praktikplatser där det fungerat mindre bra:

” Läraren sa till oss att vi skulle leta efter en praktikplats. Jag fick en praktikplats men det gick inte så bra. Det var sex tjejer som jobbade där, alla var svenskar. Jag hade svårt att förstå dem. Jag kände mig som att jag var deras städerska. Jag fick bara dammsuga och städa, jag blev trött på dem, de skrek åt mig osv. Då lämnade jag praktikplatsen och kom inte tillbaka.”

” Läraren var inte ute en enda gång hos mig i alla fall. Hos vissa andra var de och hälsade på men inte hos mig. Jag fick en handledare men hon var ju inte där varje dag. Man blev inkastad i uppgifter direkt och det var inte typ: så här gör vi det osv. Vare sig det är praktik eller jobb så vill jag att någon förklarar för mig först.”

Ofta har uppföljningen på praktikplatsen genomförts med ett trepartssamtal mellan skolans företrädare, handledare och eleven. I ett fall fungerade inte kontakten och samspelet på ett tillfredsställande sätt:

Det var ingen lärare som kom ut till praktiken. Jag ville att de skulle följa med eftersom jag har social fobi. För mig är det jobbigt att komma till nya ställen när man inte vet var det ligger osv. men de hade ingen möjlighet att följa med så min mamma och min syster följde med mig dit på öppet hus och kollade lite. De ansåg väl lite, eftersom jag var äldre än de andra så klarade jag av allting själv.



Nuvarande arbetet

Ett resultat av utbildningen på yrkesintroduktion för de medverkande ungdomarna är att de har fått en anställning i det företag de haft apl eller praktik. Många ungdomar har först fått sommarjobb där de haft sin apl eller praktik och därefter har de fått en anställning. Elva ungdomar har tillsvidareanställningar och två är timanställda. Ungdomarna har fått arbete som bilmekaniker, billackerare, frisör, lastbilschaufför, grävmaskinist och vårdbiträde. En ungdom jobbar med kakel och plattsättning, en arbetar som vaktmästare inom kommunen och en inom handel.

Något som också framkommer i studien och som är av betydelse för att ungdomarna har fått anställningar är hur skolan och företagen samverkar. Enligt ungdomarna har företagen haft en bra dialog med skolan och de har fått möjlighet att tala om vad som krävs för att de ska kunna anställa ungdomen. Ett exempel på detta är ungdomen som nu arbetar med billackering. Företaget förde en dialog med skolan om att en kurs i kaross och lackering krävdes för att de skulle kunna anställa ungdomen. Personalen i skolan lyssnade på det och ungdomen fick läsa de praktiska inslagen i den kursen.

Stolthet och framtidstro

För ungdomarna i studien har omfattande apl eller praktik varit en ingång till arbetslivet och det har senare resulterat i främst tillsvidareanställningar men även i timanställningar. Ungdomarna säger att om inte yrkesintroduktion funnits så hade risken för arbetslöshet varit överhängande och de skulle inte ha den grund och utbildning de har idag. Tack vare att de fick den här chansen har de fått ett arbete och de har dessutom möjligheter att utvecklas inom företagen. Några ungdomar beskriver att de får vidareutbildning inom företagen som leder till ytterligare kunskap som är bra för att bygga på deras meriter.

Ungdomarna beskriver sina nuvarande arbeten med stolthet. En ungdom som nu arbetar som lastbilschaufför beskriver:

Jag jobbar i X på heltid, jag har en tillsvidareanställning, det fick jag via min handledare. Jag kör bil hela dagarna mellan kl. 7-16. Jag transporterar papper och förbrukningsmaterial till förskolor, äldreboenden och företag. Jag trivs jättebra!

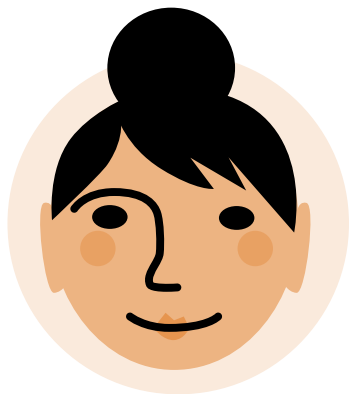
En ungdom som arbetar som frisör på en salong lämnar följande beskrivning:

” Skolan har påverkat att jag fått arbete, jag fick hjälp från lärarna annars hade jag aldrig fått det. Min lärare har bra kontakt med chefen. Där jag jobbar det är en kedja de har 16 salonger. Jag trivs jättebra men i framtiden vill jag skaffa egna kunder och sedan starta eget.”

En ungdom som arbetar som billackerare på ett företag berättar:

Det arbete

jag har nu känns jättebra. Efter praktiken sa de att du får jobba här om du vill, du får räkna med det helt enkelt. Det var efter sommarjobbet. Nu har jag en heltidstjänst ett fast jobb som billackerare. Det är mitt drömyrke. Jag lär mig alltid nya saker på jobbet, det kommer in nya produkter och så får vi vidareutbildning.



Ungdomarna ser ljust på framtiden, och några har planer på att någon gång i framtiden studera vidare till exempelvis ambulanssjukvårdare, undersköterska, snickare och arbetsterapeut. Två ungdomar planerar för att starta egna företag.



Utbildningen – en väg till arbete

Nedan beskriver ungdomarna varför de har lyckats med sin utbildning och vad som kan ha påverkat att de har fått ett arbete.

Egen vilja, en ny chans och att få visa att man duger

Ungdomarna beskriver att yrkesintroduktion har gett dem en ny chans och i och med det ”skärpte de till sig”. De har fått tillbaka en drivkraft och viljan att lära sig. Några ungdomar nämner att viljan att bli något samt att upplägget av utbildningen har varit betydande för att just de lyckats.

En ungdom beskriver:

” Det är viljan, jag gav mig fan på att jag vill hålla på med det här. Man skötte tiderna på praktiken, visade framfötterna, tog initiativ osv. Innan skötte jag tiderna med, men det var slöhet. Jag var skolless. Jag skärpte till mig. Upplägget med mycket praktik har gjort att jag klarat det så bra, skolbanken tar knäcken på mig, det var den som gjorde att jag tänkte jag skiter i det här och gör något mycket roligare i stället.”

Ett upplägg där man har fått sin kunskap genom praktiskt arbete har varit viktigt för ungdomarna. Återkommande berättar ungdomarna att de lär sig lättare om de får göra saker i praktiken istället för att läsa sig till kunskaper.

Nedan följer ett antal citat där ungdomarna beskriver varför just de lyckats med utbildningen och därmed fått ett arbete:

Jag trodde det skulle gå åt skogen alltihopa. Att jag fick sån bra kontakt med kollegorna på jobbet förändrade allt. Skolan är inte för alla, det funkar inte så.

” De på jobbet och jag klickade bra, jag trivdes och jag gjorde ett bra jobb, därför har jag jobb idag. Jag har fast, tillsvidareanställning. Jag trivs jät-tebra. Tack vare alla körkortet jag har mycket att välja på i framtiden och jag har fått erfarenhet.”

” Jag hade nog inte haft jobbet om jag inte fått skolans hjälp. Jag hade inte haft grund, de riktiga grunderna för att kunna vara halvt självgående, nu är jag helt självgående men jag hade inte varit det om jag inte gått i skolan.”

Att skolorna har valt att skraddarsy utbildningsalternativ för eleverna och att man har valt att fokusera på elevernas resurser samt att de har fått utveckla de funktioner de är bra på bör ses som en framgångsfaktor.

Jag var inskriven i gymnasiet i 2,5 år. Jag kan rekommendera många att gå det här man blir aldrig missnöjd. Det som gjort att jag lyckats är att man helt har anpassat utbildningen för mig, att skolan valde att lyssna på vad jag ville. Att gå yrkesintroduktion är det bästa jag gjort i mitt liv.

Ungdomarnas självförtroende har växt i och med att de blev mer och mer självständiga ute på praktikplatserna. Ungdomarna i den här studien har haft lättare att finna motivation när de har fått jobba praktiskt och de har fått en bekräftelse på att de faktiskt duger.

” Man stod inte bara och tittade på. De vågade ta risker för att vi skulle lära oss. Vi hade en stor gård och de la massa grus och sa kör så mycket ni orkar. XX sa att du får en timme på dig att göra en husgrund så kommer jag och kollar, den ska vara så och så lång osv. in i maskin ut och mäta gör det bästa du kan, de tvekade aldrig, de sa det här fixar du lätt. Jag har lättare att lära än många andra, har jag gjort en sak en gång så klarar jag det sen. Självförtroendet växte när man insåg att man verkligen kunde.”

” Jag fick göra lite allt möjligt, jag var med och lärde mig. Ju mer jag lärde mig desto mer ansvar fick jag och ju säkrare blev jag på mig själv. Det var däck, däckverkstad, jag kollade hur han gjorde och jag försökte och försökte och nu kan jag ju det. Sen var det transport med och då åkte jag med när handledaren körde och levererade olika saker till förskolor och äldreboende.”

Både lärare och handledare har en viktig roll

Resultaten av intervjuerna visar att relationen mellan elever och lärare har en stor betydelse för hur de som elever ska tillgodogöra sig utbildningen. Svar som återkommer är att de vill att lärarna bryr sig om och att de ser dem. Att läraren har en förmåga att upptäcka och tillgodose varje elevs behov är mycket viktigt enligt ungdomarna i studien. Hur man blir bemött i skolan och på praktikplatserna verkar också ha en avgörande roll för hur eleverna trivs och kan ta till sig utbildningen.

Två ungdomar beskriver:

Min lärare har betytt mycket annars hade jag aldrig varit där jag är i dag. Jag är så glad att jag har gått den här vägen. Annars hade jag suttit arbetslös någonstans. Det värsta jag vet är att vara i en klass.

” *Vi fungerade bra ihop, handledaren och jag, vi klickade bra. Han och de andra på jobbet förstod mig. Jag trivdes med arbetet och gjorde ett bra jobb, därför har jag ett fast jobb idag.”*

Lära sig genom att titta och göra

De intervjuade beskriver att de har fått visa vad de kan, de har lärt sig att ta för sig, de har fått god kännedom om arbetsplatsen och de har fungerat bra ihop med övriga kollegor. Ungdomarna beskriver att de har systematiskt fått växa in i sin praktik. De har först fått gå på sidan om för att sedan ta mer och mer ansvar när de har känt sig mogna. Ett bra exempel på detta är eleven som hade en bilverkstad som praktikplats. Först fick eleven arbeta med sin egen bil inne i verkstaden och när denne fått mer kunskap och kände sig redo fick eleven arbeta med kundbilar.

Här följer två ungdomars utsagor:

Jag har lärt mig mycket mer än om jag gått på fordon, mycket mer. Man kan inte läsa sig till såna saker, man måste lära sig genom att titta och sen måste man få göra det själv. Jag klarar inte av att sitta och läsa en bok först och sen gå ut på verkstan och göra det, det funkar inte så för mig.

” *Det enda jag tyckte om i skolan var umgänge och kompisar. Jag kan väl ibland känna att varför är inte jag som alla andra. Men samtidigt känner jag lika mycket som de har gjort på tre år, det gjorde jag på ett år. 1000 timmar i grävmaskin är ett år. Jag har lärt mig mer och snabbare och fått uppleva arbetslivet långt innan de som går programmet. Jag hade aldrig fixat att sitta i en skolbänk och bara läsa först, då hade jag gett upp direkt.”*



Slutord

Utbildning är av stor betydelse för möjligheten att leva ett gott liv. Både ett fullständigt slutbetyg från årskurs 9 och att ha klarat en gymnasieutbildning är viktiga faktorer för elevers framtidsutsikter på arbetsmarknaden¹². Matematiklyftet och andra satsningar görs idag i grundskolan för att utveckla en undervisning som möter varje elev, öka måluppfyllelsen och minska antalet elever som inte är behöriga till ett nationellt program i gymnasieskolan. För de elever som trots dessa insatser inte blir behöriga till de nationella programmen eller för de elever som nyligen har anlänt till Sverige erbjuder introduktionsprogrammen en alternativ väg till fortsatta studier eller arbete.

Elever på introduktionsprogrammet yrkesintroduktion har mycket skilda behov och förutsättningar. En del elever kan efter en relativt kort tid bli behöriga till ett nationellt yrkesprogram. Dessa elever kan i mån av plats övergå till ett yrkesprogram eller söka sig till de nationella programmen nästkommande läsår. För andra elever är introduktionsprogrammet yrkesintroduktion deras huvudsakliga gymnasieutbildning. Det kan röra sig om elever med särskilda behov, elever med stora kunskapsluckor från grundskolan eller elever för vilka denna utbildningsväg är mer ändamålsenlig. För dessa elever kan en väl utformad och organiserad yrkesintroduktion stärka deras möjligheter att etablera sig på arbetsmarknaden.

Den här studien har som syfte att bidra till en ökad förståelse av hur ungdomar upplever sin utbildning på yrkesintroduktion och hur skolan kan möta dessa och ge dem en meningsfull utbildning samt underlätta för dem att etablera sig på arbetsmarknaden. I den här studien har utbildningen på yrkesintroduktion inneburit att skolorna på många olika sätt har försökt få ungdomarna ut i arbete, genom certifikat och branschintyg, genom att ungdomarna har fått läsa delar av kurser inom yrkesämnena och genom en stor andel apl eller praktik. Utbildningen på yrkesintroduktion kan organiseras och utformas på många olika sätt¹³. Utifrån denna studie går det inte att värdera i vilken grad de olika modellerna för utformning och organisering av yrkesintroduktion bidrar till att underlätta ungdomarnas väg till ett arbete.

Utifrån de intervjuade ungdomarnas upplevelser av yrkesintroduktion så verkar en framgångsrik utbildning på yrkesintroduktion bestå av en kombination av nedanstående punkter. Dessa framgångsfaktorer bildar en helhet. Det räcker till exempel inte att eleverna förstår nyttan med utbildningen utan även övriga faktorer ingår som viktiga delar av helheten.

- Eleverna behöver förstå nyttan med utbildningen. De behöver få kunskap om att utbildningen leder till något som är ”på riktigt”. Skolorna behöver koppla utbildningen till något praktiskt så att det blir meningsfullt för eleverna. De blir motiverade att lära sig när de ser att det finns ett tydligt mål som är möjligt för dem att uppnå.

12. Skolverket 2015, *Skolverkets lägesbedömning 2015*. Rapport 421.

13. Redovisning av uppdrag om utveckling av introduktionsprogrammet yrkesintroduktion, Skolverket 2015 (Dnr 2015:242).

- Skräddarsydda utbildningar med hög grad av individanpassning underlättar elevernas väg till ett arbete. Utbildningen behöver anpassas efter var och en och eleverna behöver få vara med och påverka innehållet.
- Att lära sig genom apl eller praktik under en längre period är betydelsefullt. Eleverna får lära sig under en lång tid på en arbetsplats och får en möjlighet att visa att de vill och kan. Detta ökar chanserna för att företagen vill anställa ungdomarna.
- Relationen mellan elev och lärare är av stor betydelse, hur läraren ser på eleven och hur läraren bemöter denna. Det gäller att få eleverna intresserade och engagerade så att de ser en mening med innehållet i utbildningen.
- Att systematiskt få växa in i sin praktik är av betydelse. Handledarna behöver ha kunskap om vilka elever de kommer att möta och hur de bäst stödjer deras lärande. Eleverna har ett behov av att gå vid sidan om och titta innan de kan börja arbeta självständigt.

Bilaga 1.

Studiens genomförande och urval

Skolverket har genomfört studien i form av personliga djupintervjuer med totalt 13 ungdomar.

Under hösten/våren 2014/2015 har Skolverket genomfört djupintervjuer med ungdomar som har gått på introduktionsprogrammet yrkesintroduktion och därefter fått ett arbete. Ungdomarnas deltagande var frivilligt och ungdomarna garanterades fullständig anonymitet, då ungdomens namn och skolor/platser kommer att förbli anonyma. Intervjuerna har främst gjorts under kvällstid, de var i snitt 45 minuter långa och spelades in på en diktafon. Ungdomarna fick själva bestämma var de ville att intervjuerna skulle genomföras. Intervjuerna ägde rum i hotellobbys, skolor, caféer och på ungdomarnas arbetsplatser. Ungdomarna fick två bio-checkar som tack för sitt deltagande. Det inspelade materialet har använts för sammanställning och bearbetning och har därefter raderats. Intervjuerna har genomförts under oktober, november och december 2014 och under mars 2015.

Urvalet har gjorts utifrån de skolor som beviljats statsbidrag för yrkesintroduktion under åren 2013 och 2014. Urvalet gjordes för att få en viss variation när det gäller stor respektive liten stad, inriktning på utbildningen och geografisk spridning.

Skolverket kontaktade rektorer i 30 utvalda gymnasieskolor. Rektorerna ombads att ta fram kontaktuppgifter till de elever som stämde med kriteriet för urvalet. Sjutton av skolorna hade totalt 21 elever som uppfyllde kriteriet, att ungdomen skulle ha fått ett arbete efter utbildningen.

Det fanns en viss svårighet att nå ungdomarna, dels beroende på att personalen i skolorna inte visste var ungdomarna befann sig och de visste inte heller om de fått ett arbete och dels beroende på att ungdomen inte svarade när Skolverket ringde. Eftersom det var många ungdomar som inte svarade i telefon så skickades ett sms till ungdomarna med en text som innehöll information om att det var Skolverket som hade ringt och att det gällde yrkesintroduktion och att man skulle försöka ringa igen. Två ungdomar gick inte att få kontakt med. Fyra ungdomar sa nej och ville inte medverka i en intervju. Två ungdomar hade sagt ja till att medverka men kom aldrig på avtalad tid och dessa gick senare inte att nå. Personalen i ett flertal skolor nämnde att de inte hade några ungdomar som gått igenom hela utbildningen på yrkesintroduktion och bad oss därför återkomma följande år.

Metoddiskussion

I studien har kvalitativa djupintervjuer valts som metod då de intervjuade ungdomarna har getts utrymme att diskutera, resonera samt vidareutveckla sina resonemang och erfarenheter. De kvalitativa intervjuerna har genomförts i semi-strukturerad form, vilket innebär att intervjun befinner sig mellan ett öppet samtal och ett strukturerat frågeformulär. Det innebär att intervjun rör sig inom vissa teman där det finns förslag till frågor som för intervjun framåt utan att frågorna är låsta för en viss ordning. Denna metod ger underlag för en djupare analys av intervjuvaren.

Det empiriska material som har samlats in grundar sig på ungdomarnas erfarenheter av sin utbildning på yrkesintroduktion. Inför intervjuerna har Skolverket utarbetat en intervjuguide som innehöll de frågeområden som ska ingå i studien. Frågeområdena berörde främst utbildning, praktik samt ungdomarnas nuvarande arbete. Följdfrågor skrevs i förväg för att ungdomarna skulle kunna vidareutveckla, förtydliga och precisera sina svar. Genom följdfrågorna minskas risken för misstolkningar och risken för att intervjuerna skulle ta olika riktningar.

Intervjuer ger ungdomarna möjlighet att resonera kring frågeställningarna i ett friare format än vad som varit möjligt i exempelvis en enkätundersökning eller en annan kvantitativ metod. Att använda intervjuer som metod för informationsinsamling syftar till att skapa både en övergripande och en djupare bild av ungdomarnas upplevelse av sin utbildning. Fördelen med intervjuer är bland annat möjligheten att kunna ställa följdfrågor och att kunna förklara frågor vid behov, vilket kan resultera i ett fylligare material än vid användning av exempelvis enkäter. Den personliga kontakten kan också vara en nackdel då ungdomarna kan bli påverkade av intervjuaren och kanske inte vågar svara ärligt på frågorna. Ytterligare en nackdel med personliga intervjuer är att databehandlingen är tidskrävande. Vid jämförelse mellan personliga intervjuer och telefonintervjuer ger de personliga intervjuerna en personlig kontakt som saknas över telefon. Då kan även kroppsspråk och ansiktsuttryck ge information som till exempel att ungdomen verkar tveksam inför en fråga eller inte förstår den. De personliga intervjuerna är dock dyrare och mer tidskrävande.

Skolverket

www.skolverket.se